

Älemleriň serweri pygamberimiziň ömri

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Älemleriň serweri pygamberimiziň ömri ÄLEMLERİŇ SERWERI
PYGAMBERIMIZIŇ ÖMRI /1/

BIRINJI BÖLÜM

■ SÖYGÜLI PYGAMBERIMIZIŇ DÜNYÄ GELMEGINE ÇENLI BOLAN WAKALAR

RESULY KERIM SERWERIMIZIŇ PÄK ŞEJERESI

Alla tagala ähli ynsanlygyň atasy Hezreti Adamy ýaradypdy. Başyny galdyryp bakan Adam (aleyhissalam) Arşy aglada ägirt bir NUR bilen bir adyň ýazylanyny gördi »Ahmet«Haýran galyp sorady:□ Ýa Rebbi, bu nur nämedir?»Allatagala buýurdy:□ Bu seniň nesliňden bir pygamberiň nurudyr. Onuň ady göklerde »AHMET« we ýerde »MUHAMMETDIR«.Eger ol bolmasady, seni ýaratmazdym!(1)Imanymyz bilen kabul eden bu beýik hakykatymyzy milliardlarça ýyl soňra gelen o Nuruň eýesi-de doly aýdyňlygy bilen düşündiripdir.Bir gün sahabalardan biri Abdylly bin Jabir (raziýallahu anh):□ Ýa Resulalla, Allanyň hemme zatdan öň ýaradan zady nämedir, aýdarmyň?Şu jogaby berdiler:□ Hemme zatdan öň seniň Pygamberiň nuruny öz nurundan ýaratdy. Nur, Allanyň gudraty bilen isleýşi ýaly gezerdi. O wagt ne lewk, ne galam, ne jennet, ne jähennem, ne perişde, ne gök, ne ýer, ne Gün, ne Aý, ne ynsan, ne-de bir jyn bardy(2).Ägirt älemleri tutuşlygyna ýagtyldan nur, soňra, ilki bilen, Hezreti Adamyň alnynda ýalkym saçdy. Soňra pygamberden pygambere geçip, Ybraýym (aleyhissalam) çenli geldi. Ondan hem ogly Hezreti Ysmaýyla geçdi.Pygamberiň atasy hasaplanan Hezreti Ybraýymyň iki ogly bardy: Yshak we Ysmaýyl (aleyhissalam). Ogly Yshagyň neslinden birnäçe pygamberiň geljegini Allatagala oňa bildiripdi. Emma has eý göreni Hajardan dünýä inen ogly Ysmaýylyň (aleyhissalam) neslinden pygamberiň gelip-gelmejegi

belli dälidi.Şol bir wagtda ol Ahyrzamanda beýik bir pygamberiň geljegini-de bilýärdi. Şonuň üçin hem iň soňky pygamberiň söwer ogly Ysmaýylyň neslinden gelmegini arzuw edýärdi. Hezreti Adam atanyň dikelden ýer ýüzüniň ilkinji ybadathanasy Käbe uzak wagtyň geçmegi bilen ýykylyp düp-düz bolupdy. Hezreti Ybraýym bu mukaddes öýüň täzededen gurulmagy üçin, Allatagaladan buýruk aldy we derhal ogly Ysmaýyl bilen gurluşyga başlady.Käbe gurlup gutarandan soňra, ataly ogul ellerini göge uzadyp şeýle dileg etdiler: »Perwerdigär-ä, nesillerimizden gelýän, musulman ymmat içinden bir pygamber iber, olara aýatlarymyzy düşündirsin, Kitaby – Kurany we onuň hökümlerini öwretsin we olary päklesin!..(3)Allatagala Hezreti Ysmaýylyň neslinden pygamberleriň başy Hezreti Muhammet sallallahu aleyhi wesellemi gönderip, bu edilen dogany kabul etdi. Bu hakykaty Älemleriň Serweri: »Men atam Ybraýymyň dogasydyryn (4)» diýip düşündirýär.Hezreti Ysmaýylyň nesli gitdigiçe köpeldi we Arap ýarymadasynyň ähli tarapyna ýaýrady. Olaryň içinden Adnan ogullary, olardan Mudar ogullary we olaryň arasyndan-da kureýş taýpasy beýlekilerden rüstem we tapawutly boldy. Kureýş taýpasynyň içinden bolsa, Haşymiler şahasy ählisinden has uly abraýa, saýlantgylyga ýetdi.Bu hakykata-da Pygamberimiz şeýle düşündiriş beripdir: »Alla, Ybraýymogullaryndan Ysmaýyly,Ysmaýylogullaryndan Kinane ogullaryny, Kinane ogullaryndan Kureýşi, Kureýşden-de Haşym ogullaryny, Haşym ogullaryndan hem meni saýlady(5)».Ähli çeşmelerde birmeňzeş görkezilen Älemleriň Serweriniň ýigriminji atasyna çenli uzalan arkasy şeýledir:Muhammet sallallahu aleyhi wesellem, Abdylla, Abdylmuttalib (çyn ady Şeýbe) Haşym, Abdi Menaf (Mugire), Kusaý, Kilab, Mürre, Kab, Lueý, Galib, Fihri, Mälik, Nadr, Kinane, Huzeýme, Mudrike, (Amir), Ylýas, Mudar, Nizar, Maad, Adnan»(6).Ynha, Pygamberimiziň, beýik atalary bulardy. Her biriniň nesli köpelipdir we her biri örän köp jemagatlaryň baştutanlary we birnäçe kowumlaryň kowumbaşylary bolupdyrlar. Diňe, käwagt biriniň iki ogly bolsa ýa-da bir kowum şaha aýrylsa, söýgüli Pygamberimiziň arkasy iň uly we iň haýyrly bolan tarapyndadyr we her asyrda onuň beýik atasy kim bolsa, ýüzünde ýalkym

saçýan aýratyn nurdan bilinerdi.

Ýigriminji atadan soňraky şejere ýazgysy

Pygamberimiziň ýigriminji atasy bolan Adnanyň Hezreti Ybraýymyň neslindendigi şejereleri yzarlaýan alymlar tarapyndan kabul edilýär. Adnan bilen Ybraýymyň (aleýhissalam) arasynda uzak ýyllar bardyr. Birnäçe alymlar arada kyrk arkanyň barlygyny belleýärler(7). Munuň üsti bilen aradaky ýyllaryň sanyny takmynan aýtmak mümkindir.Şu sebäp bilen, Pygamberimiziň ýigriminji atasy Adnandan hezreti Ybraýyma çenli bolan ikinji dereje arkasy, basgançak-basgançak bellenilmeýär. Käbir alymlar ýedi, käbirleri-de dokuz arkada Pygamberimiziň şejeresini Hezreti Ysmaýyla ýetirýärler. Şeýlelikde, bu arkalykda birnäçe basgançaklardan geçileni belli bolýar.

Adnandan Hezreti Ybraýyma çenli

Käbir alymlar Pygamberimiziň Adnandan Hezreti Ybraýyma çenli barýan ikinji mertebe şejere arkasyny şeýle yzarlaýarlar:

Adna

Udd (ýa-da Udad)

Mukawwim

Nahur (ýa-da Sarih)

Teýrah

Ýarub

Ýeşjub

Nabit

Ysmaýyl (aleýhissalam)

Ybraýym (aleýhissalam) (8)

Başga-da Ibni Yshak, mundan soňra-da Resuly Kerimiň şejeresini tä Adam ata (aleýhissalam) çenli äkidýärler (9). Diňe şuny belläliň, başga çeşmeler bu şejeräniň üstünde bir pikirde dälidirler.

MEŞHUR ATALARY

Şübhesiz Älemleriň Serweriniň nuruny Allanyň amanady edip

göterip atalarynyň hemmesi hakynda kän bir maglumatymyz ýok. Atalaryndan iň köp bilýänlerimiz wagt taýyndan oňa iň ýakyn bolanlarydyr. Bu ýerde olaryň ömür we şahsyýetlerine göz aýlasak ýerlikli bolar.

KUSAÝ

Çyn ady Zeýd bolan Pygamberimiziň dördünji arkadaky atasy Kusaý ähmiýetli şahsyýetdi. Onuň Zühre atly ýeke erkek dogany bardy. Hz. Adamdan bári dowam edip gelen Ahmedini nuruny götermek wezipesi bu iki doganyň arasynda Kusaýa yhsan edilipdi. Ulusy bolany üçin, maşgalabaşy hem oldy. Kiçiliginden zehinliligi bilen köpüň ünsüni çeken Kusaý, ulalansoň Mekgäniň uly adamlaryndan biri boldy. Ol guramaçylygy, iş dolandyryjylygy, adalatly kararlary bilen gysga wagtda Mekgäniň halkynyň arasynda uly abraý gazandy. Şonuň üçin hem Mekgäni dolandyrmak oňa ynanyldy. Ilkinji gezek Mekgäni böleklere ol böldi. Her tiräni özleri üçin saýlanan böleklerinde ol ýerleşdirildi. Mekgäniň iň möhüm işleri onuň öýünde maslahatlaşylardy we belli bir karara gelnerdi. Kábäniň gapysyny saklamak, hajylaryň suwa bolan mätäçligini çözmek, olary ýerleşdirmek, söweşe gidilende baýdak dikmek we Mekge mejlisini dolandyrmak ýaly möhüm işler oňa tabşyrylypdy. Kábäniň garşysynda we gapysy Kábä bakýan ilkinji öý onuň üçin gurlupdy. Bu öý Mekgäniň bir hökümet jaýy ýa-da içinde Mekge şäher döwletiniň her dürli iş we meseleleri maslahatlaşylýan parlamentidi. Kusaýyň bu jaýy taryhda »Darun-Nedwe« ady bilen şöhrat gazanyp, Hijretten soň hem ýarym asyra çenli goralypdyr. Kusaýy Mekgede ähli kişi gowy görerdi. Alnynda ýalkym saçýan pygamberimiziň nury ony tutuş Mekge halkynyň söýgüsine we jana-jan dosty derejesine ýetiripdi. Ol garran soň: »Söýgüli oglum! Seni bu kowuma ýolbaşçy belleýärim« diýip, adata görä maşgalabaşy wezipesini uly ogly Abdud-Dara tabşyrypdy. Abdud-Dar bu uly wezipäniň hötdesinden gelerden ejizdi. Ol kakasynyň ýerini tutup bilmedi. Çünki Pygamberimiziň mukaddes nury onda däl-de, kiçi dogany Abdi Menafda ýalkym saçýardy. Onuň hem dört ogly bardy: Haşym,

Abduşşems, Muttalip we Nefwel(10).

HAŞYM

Haşym Pygamberimiziň ikinji arka atasydyr. Mekgäniň at-abraýly adamlaryndan biri bolan Haşym söwdegärdi. Pygamberimiziň dogulmagyna az wagt galandygy sebäpli, Muhammediň nury onuň maňlaýynda örän güýçli parlaýardy. Bu oňa birnäçe artykmaçlyklary berýärdi. Ol çensiz jomartdy. Bir açlyk ýylynda Mekgede iýere çörek tapylmandy. Şonda ol Damaskdan getiren bugdaý unundan mele-myssyk çörek bişiripdi. Haşym artykmaç häsiýetli, zehinli, jomart, tejribeli we ähli kişiniň sylaýan adamsy bolany üçin onuň ady maşgalasyna we nesline at bolupdyr. Bu sebäp bilen içinde Fahry-Kaýynat Serwerimiz hem bolan bu uly tirä il arasynda »Haşymlar« diýlipdir. Haşimiň dört ogly bolupdyr. Şeýbe (Abdylmuttalib), Esed, Ebu Saýfi we Nadle (11) Haşymyň ogullaryndan diňe Şeýbe bilen Esediň zürýatlary bolup, Ebu Saýfi bilen Nadleniň ogullary bolmandyr. Şeýbe pygamberimiziň birinji arka atasydyr. Esed bolsa Hezreti Aly we onuň ejesi Patmanyň daýysydyr. Ýöne Esediň ogly Huneýniň hem hiç bir zürýady bolmansoň, ähli Haşymlyler diňe Abdylmuttalibiň ogullarynyň şahasyndan köpelipdirler we ýer ýüzüne ýaýrapdyrlar(12).

ŞEÝBE (ABDYLMUTTALIB)

Pygamberimiziň birinji arka atasydyr. Doglanda ak saçly dünýä ineni üçin, oňa Şeýbe diýip at goýupdyrlar. Abdylmuttalib onuň lakamydyr. Emma ol bu lakam bilen has şöhratly we tanymal bolupdy. Onuň bu ýörgünli lakamy alşynyň hekaýaty şeýle: Şeýbe heniz oglanka Medinede daýylarynyň ýanynda bolýardy. Bir gün ol dostlary bilen meýdanda ok atysyp oýnaýardy. Ol deň-duş çagalaryň arasynda, Älemleriň Serwerine degişli ýalkym saçýan nury bilen aýyl-saýyl tapawutlanýardy. Çagalaryň bu ýaryşyny synlamak üçin uly adamlardan hem köpçülik ýygnanypdy. Ok atmak gezegi Şeýbä geldi. Ol okuny ýaýyna saldy, özüne ynam bilen ýaýyny çekdi. Sähel salym demini saklap, ýaýyny goýberdi. Ýaýdan çykan peýkam nyşana göni çümdi. Her kim haýran galyp,

oña seredende ol ýeňşini buýsanç we tolgunmak bilen şeýle düşündirýärdi:»Men Haşymyň ogludyrn! Men (Betha) Beginiň ogludyrn! Onsaň okum, elbetde, nyşana deger!»Ýygnanan adamlar Şeýbäniň bu buýsançly sözlerini eşitdi. Haris bin Abdi Menaf ogullaryndan biri ýanyna gelip, onuň Haşymyň ogludygyny anyk bildi. Soňra ol Mekgä gaýdanda, görenlerini daýysy Muttalibe gürrüň berip, beýle zehinli, akyllý çaganyň ýat illerde gezmeginiň dürs dældigini düşündirdi.Muttalib bu habary alan badyna, derhal Medinä gitdi we Şeýbäni alyp, Mekgä getirdi. Muttalib Şeýbe bilen Mekgäniň köçelerine gireni bilen: »Bu çaga kim?» diýip soradylar.Muttalib hem çaga göz deger gorkusyndan: »Gulumdyr» diýip jogap berdi. Öýüne gelende aýaly Hatyja-da onuň jogaby »Gulumdyr» boldy. Ertesi gün daýysynyň alyp beren owadan eşikleri bilen Mekgäniň köçelerine gezelenje çykanda, her kim biri-birine »Bu kim?» diýişdiler. Owat habary barlar: »Abdylmuttalib» (Muttalibyň guly) diýip jogap berdiler. Şeýlelikde ol günden soňra Şeýbäniň ady Abdylmuttalib bolup galdy (13).

ABDYLMUTTALIBIŇ DÜÝŞI

Aradan ýyllar geçdi. Alnynda ýalkym saçýan Älemleriň Serwerine degişli Nur, ony Kureýşiň ýolbaşçysy etdi...Tomsuň yssy günleriniň biridi...Käbäniň ýanyndaky Hyjr diýen ýerinde salkyn saýada Abdylmuttalib uklap ýatyrdy. Bir düýş gördi, düýşünde kimdir biri oña şeýle diýdi:□ Tur, Taýibäni gaz!Sorady:□ Taýibe nämedir?Emma ol soragyna hiç bir jogap bermän daşlaşyp gitdi.Oýanan Abdylmuttalib tolgunýardy. »Taýýibe» diýmek ne?Taýýibäni gazmak nähili bolýar? Ol düýşünden many çykaryp bilmän alada bilen bir gije-gündizini geçirdi.Ertesi gün ol ýene şol ýerde uka gitdi. Şol adam ýene-de düýşüne girdi we seslendi:□ Tur! Berräni gaz!»Haýran galan Abdylmuttalib ýene sorady:□ Berre nämedir?Nätanyş adam ýene hiç hili jogap bermän gaýyp boldy.Abdylmuttalib öňküsinden hem beter tolgunmakdan ýaňa tisginip, süýji ukydan oýandy. Emma düýşünden hiç many çykaryp bilmedi. Ol ýene bir gije-gündizi gören düýşüniň täsirine geçirdi.Ertesi gün Abdylmuttalib ýene-de şol hemişeki ýerinde uklap ýatyrdy. Ýene düýşünde öňki adam gelip oña:□ Tur, Mednunäni gaz!» diýdi.Abdylmuttalib ýene onuň aýdanlaryna

düşünmedi. Şol bir soragyny gaýtalady: «Mednune nämedir? – Emma ol adaman ýene-de jogap alyp bilmedi. Abdylmuttalibiň alada we tolgunmasy ýetjek derejesine ýetdi. Üç günün dowamynda yzly-yzyna gören düýşüniň ýöne düýş däldigini, elbetde, ol bilýärdi. Emma düýşünden many alar ýaly sähelçe ilteşere-de zat tapmaýardy. Dördülenji gün ýene öňki ýerinde uka giden Abdylmuttalibiň düýşi gaýtalandy. Bu gezek ol adam: «Zemzemi gaz!» diýdi. Abdylmuttalib «Zemzem näme? Ol niredede?» diýip soranda, şu jogaby aldy: «Zemzem hiç kesilmeýän, düýpsüz suwdyr. Hajylaryň suwa bolan teşneligini şonuň bilen gandyrsyň. Ol Käbede kesilen gurbanlaryň ganlarynyň akan ýeri bilen hapalarynyň dökülen yeriniň aralygyndadyr. Alaja garga gelip şol ýeri gazar. Ol yerde garynjanyň hini hem bardyr (14). Ukudan oýanan Abdylmuttalibiň tolgunjyna bu gezek begenç duýgusy hem goşulypdy. Çünki düýşüň manysyna düşünmek üçin esas tapypdy. Ol owal hem birnäçe gezek Zemzem guýusy barada gürrüň edilenini eşidipdi. Çünki Jürhümliler Mekgeden gaçan wagtlary Kábäniň ähli gymmatly zatlary Zemzem guýusyna atyp, gyýyny hem bildirmez ýaly gömüpdirler. Ol wagtlardan bäri Zemzemiň ady bar «özi yokdy» (15) Abdylmuttalib indi özüne Zemzemiň yerini tapyp, gazmak işiniň buýrulandygyna düşünpdi. Ol derhal gözlege başlady. Ol düýşünde aýan edilen yere gitdi. Şol wagt Abdylmuttalib bir alaja garganyň hem gonan yerini gözläninden soň, uçup gidenini gördi. Abdylmuttalibiň begenjiniň çägi yokdy. Ol niye ýyllardan bäri nirededigini gizlin, ömürler uzaldan guýyny tapan adyna eýe boljakdy. Ol Zemzemiň yerini bilýärdi. Indi diňe ony gazaýmalydy. Ol bu abraýy gidermek, syry hiç kime açmak islemeýärdi. Munuň üçin ertesi gün ýanyna ýalňyz ogly Harisi alyp, bellän yerine bardy we gazmaga başlady. Bir salymdan Zemzem guýusynyň agzyna örülen daşlar göründi. Bu guýynyň agzydy. Abdylmuttalib hem begenýärdi, hem tolgunýardy. Ol öz gözlerine ynanyp bilmeýärdi. Emma ynansa-ynanmasa-da, onuň öňündäki bir guýynyň agzydy. Ol tekbir aýtmaga başlady. «Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allahu Ekber!»

ABDYLMUTTALIB WE KUREÝŞIŇ KETHUDALARY

Abdylmuttalibiň bu hereketlerini başdan-aýaga synlap duran Kureýşler işiň netijesini aňan batlaryna ulularyna habar berdiler. Sähel wagtdan Kureýşiň ygtyýarlylary guýynyň gazylyan ýerine geldiler we Abdykmuttalibe: □ Eý, Abdylmuttalib! Bu atamyz Ysmaýylyň guýusydyr. Onda biziň hem hakymyz bardyr. Bu işe bizi hem şärik et! – diýdiler. Abdylmuttalib: □ Ýok, bolmaz. Araňyzdan bu iş diňe maňa buýruldy! – diýdi. Abdylmuttalibiň bu gönümel jogaby Kureýş baýlarynyň göwüne ýaramady. Içlerinden Adiyý bin Newfel şeýle diýdi: □ Sen ýerden ýeke çykansyň. Ýekeje ogluňdan başga arkaňda durjak ýok. Sen neneň bize garşy çykyp, boýun egmezlige het edip bilýärsiň. Bu söz Abdylmuttalibiň ýüreginden ok bolup geçdi. Çünki Kureýş kethudalary ony ýekelikde aýyplaýardylar. Bu sözüň ony gaty ynjdandygyny heteketleri hem aýdyp durdy. Ol esli salym sesini çykarman, gama batyp oturdy. Soňra: □ Diýmek, sen meni ýekelikde aýyplaýarsyň-da, şeýlemi? □ diýip gaharlandy. Garşydaşyndan hiç hili jogap bolmansoň, bir müddet pikir edip durdy we soňra aýasy açyk ellerini hem ýüzüni göge tutup: □ Ant içýärin. Alla maňa on ogul berse, olardan birini Kábäniň ýanynda gurban ederin(16). Abdylmuttalibiň bu sözleri hem dileg, hem wada, hem antdy.

DAMASKA GIDIŞ

Wakanyň bu ýerde gutarmajagy görnüp durdy. Ýagdaý kyndy. Şeýle wakalar sebäpli uly dawalar turardy. Muňa belet Abdylmuttalib gazmagyny goýup, bu meseläniň bir emin tarapyndan çözülmegini teklip etdi. Teklip kabul edildi. Emin bellediler. Ol Damaskly Sad bin Huzeýmdi. Daýylaryndan birnäçesini ýanyna alan Abdylmuttalib, Kureýşiň tirelerinden ýygnananlar bilen birlikde Damaska tarap ýola düşdi. Emma Damaska ýetmänkäler ýazgyt olary durmaga mejbur etdi. Yssysy gowrup barýan gyzgyn çölüň ortarasynda olaryň suwy gutardy. Bu has uly, has güýçli duşmandan hem howpludy.

Abdylmuttalibiň suw dilemegine Kureýşiň kethudalary: □ Suw özümüzden artanok – diýip, jogap berdiler. Abdylmuttalibiň we

onuň ýakyn garyndaşlarynyň jany howp astynda galdy. Emma olaryň ellerinden geljek zat ýokdy. Çölüň ortasynda suw gözlemek, salgymyň yzyndan ylgamakdan enaýy dälidi.

ABDYLMUTTALIBIŇ SUW GÖZLEGINE ÇYKMAGY

Her niçigem bolsa, Abdylmuttalib düýesine mündi we suwuň gözlegine çykdy. Kureýşler bolsa onuň ýakyn garyndaşlary bilen birlikde teňnelikden ölerine garaşýardylar. Emma eden umytlary puç boldy. Älemleriň Serweriniň mukaddes nuruny alnynda göterýän Abdylmuttalib bir oýtak ýerden geçip barýarka, düýesiniň aýagy otlaryň arasynda gömlen bir daşa ilişdi. Düýe büräp, enterekläp gitdi. Daş hem ýerinden gozgandy. Ýykylmajak bolup düýesinden berk ýapysan Abdylmuttalib dönüp yzyna seredende gözlerine ynanmady. Gyzgyn çölde, togalanan daşyň ýerinde Gün şöhlesine ýyldyraýan bir owuç suw göründi. Abdylmuttalib derrew düýeden düşdi. Gylyjy bilen daş oýtumyny giňeltmäge durdy. Çukanak ýer giňeldigiçe suwy köpelmäge başlady. Az wagtyň içinde çukura ep-esli suw ýygnandy. Abdylmuttalib yzyna dolanyp, garyndaşlaryna begenjini buşlady.»Suw tapdym!» sesini eşidenleriň hemmesi täzedan dünýä inen ýaly boldular. Olar suwuň gözbaşyna baryp, hem özleri gana-gana içdiler hem mallaryny suwa ýakdylar. Abdylmuttalib özüne suw bermedik Kureýşlilere garap:»Suwa geliň, suwa! Alla bize suw berdi. Hem özüňiz içiň, hem-de mallaryňyzy gandyryň! Hany, ýaýdanman, geliň!» diýdi. Kureýşliler utana-utana suwuň başyna bardylar. Gana-gana suw içdiler, mallaryny-da suwa ýakdylar. Köne suwlaryny döküp, täze we durnaň gözi ýaly arassa suwdan suw gaplaryny doldurdylar. Zemzem guýusyny gazan elleriň özlere beren bu buz ýaly sowuk hem tämiz suwundan içen batlaryna Kureýşleriň dünýeleri birden üýtgedi. Utançly hem günäli halda Abdylmuttalibe dönüp:□ Eý Abdylmuttalib, indi saňa diýip biljek zadymyz ýok! Zemzemi gazmaga diňe seniň haklydygyňa düşündik. Bu işe täk sen mynasypsyň. Zemzem meselesinde gaýdyp seň bilen dawa etmeris! Indi mundan aňryk gitmäge zerurlyk ýok!» Bu sözden soň olar Damaska ýetmän, orta ýoldan yzlaryna □ Mekgä dolandylar(17). Mekgä gelen

Abdylmuttalib ogly Haris bilen birlikde guýy gazmagyny dowam etdi we az wagtyň içinde Zemzem ulus ile äşgär boldy.

GYMMAT BAHALY ZATLAR ÜÇIN BIJE ATYLYŞY

Zemzem guýusyndan birnäçe gymmat bahaly zatlar hem çykdy. Bularyň arasynda altyndan edilen iki sany keyigiň heýkeli bilen gylyçlar, sowutlar hem bardy. Zemzemi gazmak hukugyny Abdylmuttalibe beren Kureýşiň ýaşulyларыnyň bu gymmatly zatlary gören batларыna nebisleri täzeden oýandy. Olar ýene Abdylmuttalibiň daşyna üýşdüler: □ Eý, Abdylmuttalib! Bu baýlyklara seniň bilen birlikde biz hem şärikdiris. Bu zatlarda biziň hem paýymyz bar! – diýdiler. Jomart we sabyrly Abdylmuttalib ilki bada: □ Ýok. Siziň bu mallarda hiç hakyňyz ýok – diýip, olaryň aýdýanларыny red etdi. Soňra ýene jomartlyk we mertlik edip: □ Ýöne men ýene gowusyny edeýin! Aramyzda bize atalyň – diýdi. Muňa begenen Kureýş ýaşululary: □ Bolýar, bizrazy. Bijäni nähili atjak? – diýişdiler. Abdylmuttalib bijäniň şertini aýtdy: □ Ilki bijäni Käbe üçin, ikisini meň üçin, ikisini hem siz üçin atarys. Bijede kime näme çyksa, şony alar, bijesine hiç zat çykmadyk hem öz bagtyndan görer. Bu usul ähli kişi üçin deňlik we meseläni oňyn çözmegiň gowy çäresidi. Bu sebäpden Kureýşler hoşal bolup, Abdylmuttalibiň bu edýänlerini ýerli-ýerden öwmäge durdylar: □ Dogry, seniň edýäniň tüýs ynsaplylyk... Olar Abdylmuttalib bilen birlikde Kábäniň içindäki Hübel butunyň ýanyna bardylar we bize atdylar. Bijäniň netijesi Kureýşiň öňbaşçыларыnyň bu mallarda hakларыnyň ýokdugyny görkezdi. Altyn Keyikler Kábä, ýaraglar bolsa Abdylmuttalibe düşdi (18) Kureýişlere hiç zat düşmedi, emma indi olaryň edip biljek zatlary ýokdy, mesele çözülipdi. Abdylmuttalib ýaraglary eredip, ondan gapy ýasatdy we ony hem Kábäniň girelgesine oturtdy. Şeýlelikde, ol Kábäni altyn bilen bezedi. Abdylmuttalib Zemzem guýusyny tapan wagty kyrk ýaşyna giripdi. Otuz ýyldan soňra, Allatagalanyň bermegi bilen onuň ogullарыnyň sany ona ýetdi. Şol wagt hem ol öňki eden wadasyny ýadyna saldy. Ol ogullaryndan birini Kábede gurban etmelidi... Emma haýsysyny? Olaryb hemmesi-de biri-

birinden ezizdi. Ýöne Abdylla içlerinde hasam üýtgeşikdi.

ABDYLLA

Abdylla Abdylmuttalibiň sekizinji ogludy. Ol häsiýeti we syratlylygy bilen beýleki doganlaryndan has hem tapawutlanýardy. Ol dünýä inip-inmäňkä, kakasynyň alnynda ýalkym saçýan Muhammet Nury geçipdi. Bu nur onuň ýüzüne aýratyn bir nuranalyk we mylaýymlyk çaýýardy. Emma hiç kim ondaky nuranalygyň we mylaýymlygyň nireden we näme üçin dörändigini bilmeýärdi.

ABDYLMUTTALIBIŇ OGULLARY BILEN GEŇEŞI

Abdylmuttalibiň ogullarynyň onusy-da ýetişipdi. Beren sözünü unutmaýan Abdylmuttalib bir gün olaryň ählisini bir ýerde jemledi we bir wagtky beren wadasyny olara düşündirdi. Ogullaryň ählisi hem ikerjiňlenmän, gurban bolmaga razy boldular. Soňra kakalaryndan: »Bu işi nähili berjaý edeliň? Kimiň gurban edilmelidigini nähili anyklalyň? diýip soradylar. Abdylmuttalib beýle ýagdaýlarda näme edilýändigini bilýärdi. Ol ogullaryna şeýle diýdi: »Her biriňiz bir ok alyň-da, ýüzüne öz adyňyzy ýazyň we maňa getirip beriň!»Edepli ogullar kakalarynyň tabşyrygyny derhal ýerine ýetirdiler. Her birisi ýanyndan bir ok çykaryp, ýüzüne adyny ýazyp, kakasyna uzatdy. Oklary toplan Abdylmuttalib dogry Kábä bardy. Meseläniň nähili çözüljegi indi mälimdi. Hübel butunyň ýanynda oklaryň biri çekiljek, kimiň oky çyksa, ol hem gurban edilmelidi. Şeýle ýagdaýlarda Kureýşler bu usuly ulanýardylar.

Bije atylyşy

Käbäniň ýanyna baran Abdylmuttalibiň töweregi şäheriň ilatyndan doludy. Ol Alla beren sözünden dänen adyny almazlyk üçin, elindäki on oky ok çekýän adama uzatdy. Oklaryň haýsysy çyksa-da, Abdylmuttalibiň ýüreginiň bir tary üzüljekdi. Ok çekýän adam oklardan birini alyp, ýüzündäki ady titrewük sesi bilen oklady: »Ab-dyl-la!»Abdylmuttalib eşidenine ynanmak islemeýän ýaly, oky ol adamyň elinden aldy, özi gaýtadan

okady:»Abdyllyla...»Onuň bokurdagy doldy, gözlerinden ýaş paýrap gitdi. Ýüregindäki söýgi we mähir duýgulary oňa eýgertmedi. »Ýok!» diýip gygyrjak boldy. Emma Alla beren sözünü ýatlap, polat ýaly erkliligi bilen duýgularyna buýurdy. Ol näçe özüne erk etse-de, edil sütüni ýykylan ýaly näumyt, biçäre halda Käbeden öýüne tarap zordan ýöräp gaýtdy. Öýündäkiler oňa garaşýardylar. Olaryň hiçisiniň bijäniň netijesinden habary yokdy. Öýüne giren Abdylmuttalibiň nazary ýüzünde nury ýalkym saçýan ogly Abdyllada eglendi. Söýgi we mähir duýgulary täzededen möwjäp, özünden erki gidip, duýgy dünýäsine düşüp ugranyň duýan badyna, ol ýüzünü başga tarapa sowdy. Ogullaryny uzak iňkise goýasy gelmedi we bolan işi aýtdy: »Oglum Abdyllyla! Alla özüne gurban edilmek üçin seni saýlady. Doganlaryň arasynda bu abraýy saňa berdi».Abdylmuttalibiň maşgalasynyň we içersiniň ýüregini köze tutan bu habar, şol wagtyň özünde Mekgäniň köçelerine ýas baglatdy... Her kim gulaklarynyň eşidenine ynanmaýan ýaly, biri-birinden gaýtalap-gaýtalap: »Şol görmegeý, nurana oglan Abdyllyla gurban ediljekmi?» diýip soraşýardylar.Abdylmuttalib ýanýan ýüregine, umman tolkunlary ýaly möwjeýän söýgi we merhemet duýgularyna özüni aldyрман, ogly Abdyllanyň goşaryndan tutdy. Ony Isaf we Naile butlarynyň ýanyna tarap alyp ugrady. Ýüzi nurly Abdyllyla edil Hezreti Ysmaýyly ýatladyp durdy. Onuň ýüzünde sähelçe-de närazylyk görnenokdy.Abdlmuttalibiň bir elinde pyçak, beýleki elinde ogly Abdyllanyň goşarydy. Gurban edilmek üçin hemme zat taýýardy. Tutuş Kureýş ilaty bu betbagtlygyň boljak ýerine gelýärdi. Olaryň içinden biri seslendi:□ Eý, Abdylmuttalib! Näme etjek bolýarsyň? Abdylmuttalib ýüzünden nur saçýan ogluna garap: □ Şuny gurban etmek isleýärin – diýdi. Bu jogaby eşiden halk ýene-de bir gezek haýran galmakdan we tolgunmakdan ýaňa tolkun atyp gitdi. Muňa her kim garşy çykdy.»Eý Abdylmuttalib! Bu nähili bolýar? Sen Mekgäniň ýaşulysy. Eger sen şeýtseň, her kes seniň edeniňi etmek islemezmi? Her kim saňa öýkünip, ogluny gurban edip başlasa, onda neslimiz ýitip gitmezmi...?Ähli ilat Abdylmuttalibe diňe duýgy taýdan-da garşydy. Onuň tarapynda ýekeje zat □ ol hem onuň beren sözüne polat ýaly berkligidir. Ol Alla wada edipdi we wadasynda-da

tapylaýmalydy. Çünki Alla onuň islegini kanagatlandyrypdy. Oňa on ogul bagyşlapdy. Wada edeninden soň wadaňda durmazlyk □ olaryň birini gurban bermezlik □ Allanyň öňünde lebziňi ýuwutmak bolýardy...Abdyllanyň daýysy Abylla b. Mugire orta çykdy we: □ Eý, Abdylla! Walla, makul bir sebäp bolmasa, sen ont gurban edip bilmersiň. Ony halas etmek üçin, gerek bolsa, bütün maly-mülkümüzizi bermäge taýýar!Abdylmuttalibiň ýürek duýgulary, söýgüsi, merhemeti-de birleşip, ony bu işden el çekdirjek bolýardy. Emma onuň polat ygrarlylygy gowşamaýardy.Kureýşler we Abdylmuttalibiň ogullary ýalbarmadan netije ýokdugyna gözleri ýetensoň, başga bir teklibi orta atdylar: »Eý, Abdylmuttalib! Abdyllany al-da Damaska git! Ol ýerde palçy hem bilgiç bir aýal bar. Ýeriň dört künjeginden kyn güne düşen her kim ýurt aşyp, sonuň ýanyna barýar. Ol her kimiň derdiniň alajyny tapýar. Elbetde, seniň üçin hem bir çäre salgy berer. Eger, Abdylla gurban edilmeli diýse, gel-de gurban et. Ýok, eger seni-de, Abdyllany-da, bizi-de bu gynandyryjy işden halas edip biljek, bir çäre aýtsa, şoňa görä bolarsyň» (19).Bu pikir Abdylmuttalibiň göwnüne makul göründi. Ol haýal etmän Abdyllany ýanyna alyp, Damaska sary ýola rowana boldy. Olar Medinä gelip, palçy aýalyň Haýberdedigini anykladylar we Medineden Haýbere gitdiler. Şol ýerden hem Arrafe diýilýän palçy aýaly tapdylar. Abdylmuttalib ýagdaýy bolşy-bolşy ýaly düşündirdi. Aýal:□ Sizde bir ynsanyň huny näçedir? diýip sorady. Abdylmuttalib: »On düýe» diýip jogap berdi. Palçy aýal:Gidiň, on düýäni häzir ediň. Oglan bilen düýeleri alyp, ok çeken ýeriňize baryň. Bir tarapda ogluňyzy, bir tarapda düýeleri goýup, ýene ok çekiň. Eger ok düýelere çyksa, oglanyň ýerine düýeleri gurban beriň. Ýok, eger ok oglana çyksa, her gezek düýeleriň üstüne ýene on sanysyny goýup, Rebbiňiz sizden razy bolýança, oklary çekmegi dowam ediň. Şeýtseňiz hem Rebbiňizi razy edersiniňiz, hem-de ogluňyz aman galar» diýdi (20).Bu tapylan çäre ýüregine jüňk bolan Abdylmuttalib begenjinden uçaýjak bolýardy. Ol wagt ýitirmän, Mekgä dolanyp geldi. Abdylmuttalibiň maşgalasy we Mekgäniň halky bu habara çensiz begendiler.

Bijäniñ netijesi

Abdylmuttalib Mekgä gaýdyp gelen gününüñ ertesi ogly Abdyllany we on düýäni alyp Kábä bardy. Palçy aýalyñ maslahatyna görä, Abdylla bilen on düýäniñ arasynda bije atyljakdy. Abdylmuttalib begenç bilen ok çekýäne »Çek« diýdi. Çekilen ok Abdylla çykdy. Düýeleriñ sanyny ýigrimä ýetirdiler. Ýene ok çekildi, ýene Abdylla çykdy. Düýeleriñ sanyny otuza çenli artdyrdylar. Emma ok ýene-de Abdylla çykdy. Düýeleriñ sany kyrk boldy. Ok ýene Abdylla çykdy. Ellä ýetdi. Ok bolsa diñe Abdylla çykýardy. San altмыш, ýetmiş, segsen, togsan düýä bardy. Ok welin, edil gaýry älemden buýruk gelýän ýaly, Abdyllany görkezip durdy. Abdylmuttalib bu bolýan işe hem haýran galýardy, hem tolgunýardy. Her gezek ok çekilende, ellerini göge tutup doga edýärdi. Ahyry düýeleriñ sany ýüze ýetdi. Täzeden ok çekilende, keseden seredip duran halk uludan bir dem aldy. Ok ahryry düýelere çykypdy... Hemmeleriñki ýaly, Abdylmuttalibiñ hem göwni begenje gaplandy. Emma onuñ bu begenji uzaga çekmedi. Ol derhal çynlakaý bir görnüşe girdi. Töweregindäkileriñ özüni gutlamagyna üns bermän:Walla, yzly-yzyna ýene üç gezek ok çekjek, tä ýüregim ynjalýança!» diýdi. Ok çekmek üç ýola gaýtalandy. Her gezekde-de onuñ begenji artýardy. Çünki ok üç gezekde-de yzly-yzyna ýene düýelere çykypdy. Abdylmuttalib »Allahu ekber! Allahu Ekber!« diýip, bu şatlygyny daşyna çykardy we dyzyna çöküp doga etdi. Şeýlelik bilen, Abdylla gurban edilmekden halas boldy. Söýgüli oglunyñ gurban edilmän, aman galanyňa çensiz begenen Abdylmuttalib ýüz düýäniñ Safa bilen Merwe arasyna äkidilip, ýeke-ýeke gurban edilmegini buýurdy. Buýruk derhal berjaý edildi. Gurban edilen düýeleriñ etleri Mekgäniñ ilatyna bol-elin ýetdi. Artyp galanlaryny-da gurtlar, guşlar, ýyrtyjy we beýleki haýwanlar paýlaşdylar. Şol günden soňra bir adamyñ huny Kureýşler we Araplaryñ arasynda ýüz düýe diýlip kabul edilmäge başlady. Soňa-baka bu adata öwrüldi(21). Pygamberimiz hem bu adaty üýtgetmändir(22).

Hezreti Abdyllanyñ päkligi

Şol gündi...Her kim bijäniň netijesindenrazy, yzyna gaýdyp gelýärdi. Kăbäniň deňinden geçiberenlerinde, kakasyndan yza galan Abdyllanyň öňüni bir aýal bekledi. Bu aýal Abdyllanyň dillere dessan görmegeýligine haýran galýanlaryň biri Waraka b. Nefweliň uýasy Rukiýýedi. Ol hem dogany Waraka ýaly gadymy, mukaddes kitaplary okan zenandy. Ol kitaplaryndan ahyrzamanda geljek Pygamberiň sypatlaryny okap öwrenipdi... Onuň içki dünýäsi Abdyllanyň ýüzünde hiç bir adamda duş gelmeýän aýratyn bir ýalkymy görende muny şol sypatlar bilen baglanyşdyrды. Bu ýalkyma şärik bolmak mümkinçiligini başga birine gidermezlik üçin buýsanjyny we namysyny unudyp, Abdyllanyň ýanyna ýakyn geldi. Pyşyrdady: □ Yaş ýigit, biraz dursana! Abdylla durdy. Aýal: □ Nirä barýaň? diýip sorady. Ýüzündäki nuruň päkligine gurşalan Abdylla: □ Kakam bilen gidip barýaryn – diýip jogap berdi. Aýal Abdyllanyň bu türkana jogabyna kăn bir üns hem bermăn asyl maksadyny aýtdy: □ Abdylla, sen maňa öýlenermisiň?» Abdyllanyň ýüzi şol bada çym-gyzyl boldy. Ol boý ýigitligini elinden aljak bu teklibi halaman, ýoluny dowam etmek isledi. Emma Rukiýýäniň ony elinden gideresi gelmeýärdi. Ol Abdyllany göwnetmek üçin başga şert tekliп etdi: □ Eger maňa öýlenmägerazy bolsaň, seniň üçin gurban edilen düýelerçe düýelerim bar, olaryň hemmesini saňa bereýin!» Abdylla başyňy aýlaýjak bu teklibi hem kabul etmedi we päkligini görkezýän şu jogaby berdi: □ Haram şeýle bir aýdyr, özümiň ajysy hem onuň ýanynda ejiz görner. Halal bolsa şonça süýjüdir. Eý, aýal! Sen gowusy halaly gözle. Ary-namysy bolanlar namyslaryny we dinlerini gaýym gorarlar. Olar namysyzlygyň çala ýokundysy bolsa-da, ol işe neneň höweslenip, niçik het edip bilerler? (23) Ol bu gutarnykly jogabyndan soňra, Rukiýýäniň gynanç we geň galmak bilen seredýän nazarynyň öňünde ýoluny dowam etdi. Birnäçe wagt geçenden soň, öýli-işikli bolan Hezreti Abdylla şol aýala Mekgäniň köçelerinde ýene bir gezek pete-pet gabat geldi. Emma ol būs-bütün üýtgäpdi. Öňküsi ýaly dăldi. Öňki hereketlerini hem edenokdy. Abdylla munuň sebăbini sorady. Rukiýýe: □ Ol gün alnyňda bir nur ýalkym saçýardy. Ol nuruň öňünde özümden geçdim. Emma hăzir sende ol nury görmeýärin □ diýip jogap

berdi. Hawa, ýalkym saçýan ol nur indi Hezreti Abdyllada ýokdy. Çünki, ol Älemleriň Serwerine hamyla bolan Hezreti Eminä geçipdi. Aslynda Hezreti Abdylla aşyk bolan diňe ol aýal däldi. Bet häsiýetlerden daş, arassa we gowy häsiýetler bilen bezelen bu ýaş ýigide Kureýşleň ähli gyzlarynyň gözi gidipdi. Emma ýüzündäki ýalkymyň syryna akyl ýetirmän, Hak tagalanyň oňa ahyrzaman Pygamberiniň kakasy bolmak ýaly beýik abraý bagyş edenini aňman, aşyk bolupdyr.

HEZRETI ABDYLLANYŇ HEZRETI EMINÄ ÖÝLENMEGI

H. Abdylla gün geçdigi saýyn ulalýardy, ösýärdi. Ulaldygyçada ýigitlik joşguny dolup daşýardy. Emma ol ýürek joşuna üns bermän, namysyny arassa saklaýardy. Örän eý gören oglunyň ýigit çykanyny duýan Abdylmuttalib ony bagtly maşgalanyň eýesi etmek isleýärdi. Oňa ähli tarapdan taý bir gyz maşgala tapmalydy. Abdylmuttalibiň gözlegi uzaga çekmedi. Ol Beni Zuhre tiresiniň baştutany Wehb b. Abdimenafyň ýanyna gidip, gyzy Eminäni ogly Abdylla üçin diledi. Wehb bu teklibi uly razyçylyk bilen iki elläp kabul etdi. Soňra-da şeýle diýdi: «Eý, doganoglanym! Biz teklibi sizden öňräk aldyk. Eminäniň ejesi ýakynda bir düýş gördi. Aýdyşyna görä öýümize bir nur giripdir, ýagtysy ýerleri we gökleri ýagtyldypdyr. Men hem şu gün düýşümde atamyz Ybraýymy (aleýhissalam) gördüm. Maňa »Abdylmuttalibiň ogly Abdylla bilen gyzyň Eminäniň nikalaryny men gyýdym, sen hem ony kabul et – diýdi. Ir ertirden bäre bu düýşüň täsirinden çykyp bilmän, Nä wagt gelerlerkä? – diýip içimi gepledip otyrdym. Bu sözleri eşiden Abdylmuttalibiň begenjinden: »Allahu Ekber! Allahu Ekber! Allahu Ekber!» diýip tekbir getirdi. Wehbiň gyzy Emine hem owadanlykda, hüý-häsiýetinde, ýerlikliliginde Kureýş gyzlarynyň arasynda iň naýbaşysydy. Hemme tarapdan Abdylla taýdy. Şol wagtlar ol on dört, Abdylla bolsa ýigrimi dört ýaşlaryndady. Sähel wagtdan toý edildi we Älemleriň Serwerini dünýä indirjek bagtyýar maşgala guruldy (24).

HEZRETI ABDYLLANYŇ ÖLÜMI

Durmuş guranlaryndan ýaňy sanaýmaly hepde geçipdi. Köplere aýdyň bildiren geň bir ýagdaý boldy. Hz. Abdyllanyň ýüzündäki nur Hezreti Eminede ýalkym saçmaga başlady. Diýmek, Hezreti Emine Älemleriň Serwerine hamyla bolupdy. Gelniniň hamylalygynyň ilkinji aýlarynda Hz. Abdylla söwda kerwenine goşulyp Siriýa gitdi...Onuň şol gidişi-gidişi boldy. Hz. Abdylla gaýdyp Mekgä gelmedi. Birnäçe aýdan dolanyp gelen kerwende Hezreti Abdyllanyň ýerine onuň aýy habary bardy. Hz. Abdylla söwda ýolagçylygyndan yzyna gelýärkä, Medinede keselläpdi we ony şol ýerde ýaşaýan daýylarynda goýup gaýdypdylar. Bu habary alan Abdylmuttalib derhal ogly Harisi Medinä ugratdy. Haris Medinä barynça, boljak iş bolupdy. Hz. Abdylla Älemleriň Serweri □ oglunyň didaryny ýekeje gezegem görüp bilmän bakyýete göçüpdi we ol ýerde Adiyý b. Nejjar ogullaryndan Nabiganyň öýüniň ýanyndaky bagyň içinde depin edilipdi. Haris bu aýy habary Mekgä getirdi. Mekge ýas baglady. Ýaşmy sen, ýa garry, ulumy sen ýa kiçi, hiç hili parh goýmaýan ajalyň Abdyllany diýen wagtynda, duýdansyz penjesine salmagy Abdylmuttalibiň maşgalasyny çuňňur gynandyrdy. Mekgäniň ilaty hem gözýaşlary bilen olaryň gynanjyny paýlaşdy. Heniz ýaş gelin Hezreti Eminäniň halyny ýazyp-diýip beýan eder ýaly dälidi. Ol bu aýy habary eşiden gününden bir şem kimin eräp başlady. Uzak günlerini gözýaşlaryny saklap bilmän geçirdi. Aglady... Aglady... Ol aglaýarka, getirjek nury bilen ähli ynsanyýetiň gözýaşlaryny syljak we agylaryny diňdirjek Ynsanyň dünýä inmegine bary-ýogy iki aý galypdy. Hz. Emine bu abraýçylykdan çeken pyganyny gözýaşlaryny döke-döke ýazan goşgusynda şeýle beýan edýär: □ Indi Mekgäniň Betha şahasy Haşym ogullaryndan boş galdy. Mekge Haşym ogullarynyň şanyndan mahrumdyr indi. Ölümiň çakylygy bilen öýünden ördi we kepene dolanyp mazara girdi. Ölüm ýer ýüzünde ýyllarça aýlansa-da, ynsanlar arasyndan Haşym ogly ýaly bir ýigit tapyp, gowuzlygyny dolduryp bilmez. Dostlary onuň tabydyňy götermek üçin ylgadylar, ony elden-ele alyp göterdiler. Etjek alajyň ýok, ajal garaşylmadyk wagt ony girdabyna saldy. Ol bolsa nähili görmegeý, nähili görmegeý, nähili jomart we nähili merhemetlidi!» (25)

PIL WAKASY

Hidaýat gününüň (Pygamberimiziň dünýä injek gününüň) dogmasyna az wagt galyppy. Haj möwsümi başlanypdy. Ýer ýüzünüň çar tarapyndan adamlar suw kimin akyp, Kábä zyýarata gelýärdiler. Kábäniň beýle kän zyýaratçy ýygnaýmagyna birnäçe adamlaryň görüplikden içleri ýanýardy. Bulardan biri hem Hebeş hökümdarynyň Ýemendäki häkimi Ebrehe Eşremdi. Ebrehe Kábä sary ynsan akymyny duruzmak üçin, Wizantiýa imperatorynyň kömegi bilen öňürti Sana şäherinde Kulleýs atly bir ybadathana gurdurdy. Uly çykdaýylar edip, içini altyn-kümüşe bezedi. Daşyny dürli ýurtlardan getirden gymmat bahaly daşlar bilen timarlady. Şol döwürde onuň gurduran ybadathanasyna owadanlykda taý gelip biljek ybadathana ýokdy. Ebrehäniň hyýaly gymmat bezegler bilen halky bu ýere çekmekdi we adamlaryň Kábä bolan uly akymyny öz islän tarapyna sowmakdy. Ebrehe ybadathana gurlup gutarandan soňra, Hebeş hökümdaryna şeýle mazmunly hat ýazdy: »Hökümdarym! Seň üçin bir ybadathana gurdurdym welin, şu wagta çenli ne Arap, ne-de bir Ajem onuň ýalysyny gurduran däldir. Araplaryň hajyny bärlik öwürýänçäm asla ynjalmaryn» (27). Emma Ebrehäniň ähli eden çykdaýylary we aladalary biderek boldy. Hakykatdan hem onuň gurduran ybadathanasynyň üýtgeşik owadanlygyny görmek üçin örän köp adam geldi. Emma diňe owadanlygyny we bezeglerini görmek üçin... Kábä zyýaratçylaryň akymy bolsa, azalmaga beýlede dursun, gaýta öňküsindenem beter köpelmegini dowam edýärdi!

Kulleýsiň hapalanmagy we Ebrehäniň gelen karary

Ebrehäniň Käbe zyýaratçylaryny öz ybadathanasyna sowmak niýeti bilen ullakan we örän owadan ybadathana gurduranyny araplar hem eşidipdi. Şol wagt Kinane tiresinden bolan Nefwel atly biri ybadathanany hapalap harama çykarmagy ýüregine düwdi. Bir gün gijäň ýarynda gidip, Kulleýsiň içini-daşyny täreti bilen hapalap harama çykardy. Soňra bolsa gaçyp ýurduna geldi. Bu waka owal hem adamlaryň öz ybadathanasyna däl-de, Kábä gidýänlerinden kineli Ebrehäni gazap atyna atlandyrdy. Bu işi araplaryň biriniň edenini bilen wagty: □ Araplar muny

Käbelilerden ýüz öwürdenim üçin edendirler. Menem olaryň Käbesini ýer bilen ýegsan ederin – diýip, ant içdi(28). Soňra Kábäni ýykmaq niýeti Mekgä ýöriş etmäge taýýarlanyp ugrady. Hebeş hökümdaryndan Mahmyt atly meşhur pilini diledi. Hökümdar öz döwründe äpetlikde we güýçlilikde deňi-taýy bolmadyk Mahmyt diýen pilini Ebrehä berip, onuň dilegini kanagatlandyrdy(29). Ebrehe goşunyň jemläp, Mekgä tarap ýola düşdi. Ol Mahmyt atly pili bilen goşunyň önüni çekip Mekgä ýakynlaşýardy. Şol wagt käbir arap tireleri bu uly goşunyň garşysyna çyksalar-da güýçleri pes bolansoň, ýeňildiler. Ebrehe ägirt uly goşuny bilen Mekgäniň alkymynda ýerleşen Mugammis diýlen ýere gelende, atlylarynyň bir toplumyny önbaşçy hökmünde atly goşuny iberdi. Bu atlylar Mekgäniň ýakynyna gelip Pygamberimiziň atasy Abdylmuttalibiň iki ýüz düýesi bilen birlikde Kureýşleriň we Tihameleriň düýelerini sürüp äkitdi(30). Ol wagtlar Abdylmuttalyp Kureýş tiresiniň ýolbaşçysydy.

Ebrehe we Abdylmuttalib

Ebrehe bir ilçä bilen Kureýşlere şu habar iberdi: »Men uruşmak niýeti bilen gelmedim, ybadathanaňyzy ýykmaq üçin geldim. Eger soňa garşy çykmasaňyz ganyňyzy geçýäris. Eger Kureýş tiresiniň ýolbaşçysy meniň bilen uruşmak islemeýän bolsa ýanyma gelsin!» (31) Kureýşleriň ýolbaşçysy Abdylmuttalibiň ilçä beren jogaby şu boldy: □ Allanyň adyna ant içýäris, biz hem uruş islämzok. Şeýle-de biziň uruşmaga güýjümüz yok. Onsoňam bu ybadathana Allanyň öýüdür. Ony weýrançylykdan diňe Alla gorap biler. Eger mukaddes öýüni Özi goramasa, Ebrehäni pälinden gaýtaryp biljek güýç bizde yokdur»(32). Bu gepleşikden soňra Abdylmuttalib ilçä bilen birlikde Ebrehäniň ýanyna bardy. Abdylmuttalibiň sypaty haýbatlydy. Ony bu sypatda gören Ebrehe öz ýanyndan oňa hormat duýdy. Ony sylagly myhman derejesinde garşylap, hezzet-hormat edenden soňra, islegini sorady. Abdylmuttalib: □ Nökerleriňiz iki ýüz sany düýämi alypdyrlar. Şolary yzyna gaýtarsaňyz bolýar» diýip, islegini aýan etdi. Bu haýys Ebrehäniň göwnünden turmady. Ol onuň üstünden gülüp: »Seni ilki görenimde uly bir

adam saýdyn. Geplemäge başlañda welin, beýle däldigiñe düşündim. Men seniñ we seniñ atalaryñ ybadathanasy bolan Kábäni ýykmaga geldim. Sen bolsa iki ýüz sany düýäñ gürrüñini edýäñ» diýdi. Abdylmuttalib bu sözlere: «Men düýeleriñ eýesi. Kábäniñ hem öz eýesi we goraýjysy bardyr. Elbetde, ol ony gorar – diýip, darykman jogap berdi. Ebrehe bu sözleri ýokuş gördi we: «Indi ony menden hiç kim gorap bilmez! – diýdi. Abdylmuttalib bu sözleriñ hem aşagynda galmady: «Meni o zatlar gyzyklandyranok. Ýnha sen, honha-da ol (33)! Bu iki taraplaýyn gepleşikden soňra Ebrehe Abdylmuttalibib düýelerini gaýtaryp berdi. Abdylmuttalib düýeleri bilen Mekgä gelip, bolan gürrüñi Kureýşlere aýdyp berdi. Yzyna alan iki ýüz düýesini bolsa Alla ýoluna gurban etmek üçin niýetläp goýdy.

Mekgeden çykylmagy

Abdylmuttalib Ebrehäniñ şerinden we zulumyndan goranmak üçin halka Mekgeden çykmagy maslahat berdi. Özi hem töweregindäki adamlar bilen Kábäniñ ýanyna bardy we onuñ gapysynyñ halkasyna ýapysyp: «Eý Allam! Bir gulam öz öýüni gorar. Sen hem öz öýüñi gora! Tä olaryñ goşunlary we güýçleri seniñ öňüñde ýeñlip boýun bolýança» (34) diýip, dileg etdi. Mekge boşadyldy. Ilat dag derelerine siñip, Ebrehäniñ goşunlarynyb etjek weýrançylygyna garaşyp oturdy. Mekge gamgyn Käbe gamgyn, Kureýş gamgyndy...

Goşun herekete taýýar, emma...

Ertesi günüñ säheridi. Mekgäniñ üstüne ýöriş edip, Kábäni ýer bilen ýegsan etmek üçin, Ebrehäniñ goşunlary taýýardy. Goşun diñe buýruga garaşýardy. Milady ýyl hasabynda 571-nji ýyl, 17 Muharrem, ýekşenbe günüdi. Goşun herekete girmeziniñ öň ýanynda Ebrehäniñ ýakyn adamlaryndan biri Nufeýl bin Habib mähnet piliñ «Mahmydyñ gulagyna şu sözleri pyşyrdady: «Çök, Mahmyt! Sag-salamat gezen ýerleriñe dön. Sen Allanyñ mukaddes gören ýerindesiñ!» (35) Ol bu sözleri aýtdy-da, daga tarap gaçyp gitdi. Nufeýliñ pyşyrdamasyndan soň, pil duran ýerinde çökdi oturyberdi. Ony turuzmak üçin her zat edip gördüler, emma

bolmady. Piliň ýüzüni Ýemene tarap öwürseler turup ýöreýär. Damaska tarap öwürseler hem gidýär. Gündogara gaýtarsalar hem durmaýar. Diňe ýüzüni Mekgä tarap dönderseler, ysgyny giden ýaly çökýär oturyberýärdi (36). Bu tolgundyryjy wakanyň şaýady bolan adamlar pil Mahmydyň bolşuna akyl ýetirip bilmän duran wagtlary Allatagala jelalyny (ezýet, gazap) görkezdi we Kuranda »Ebabil« diýip atlandyrylan guşlary deňiz tarapdan Ebrehäniň goşunlarynyň üstüne iberdi. Bu garlawaja meňzeş guşlar aýaklary bilen iki sany, agyzlarynda-da mäşiň ululygyndaky bir daşy getirip, goşunyň üstüne ýagdyrmaga başladylar. Daş degen esgeriň şo bada jany çykýardy (37). Daş ýagşynyň aşagynda galan goşunyň diňe asmana aňkaryp durmakdan başga elinden gelyän zat ýokdy. Ol wagt giden meýdan daş degip ölen esgerleriň we haýwanlaryň läşlerinden üst-üstedi. Goşun yzyna gaçmaga başlady. Ebrehe-de gaçyp, zordan janyny gutardy. Emma bet niýetine ýetip bilmedik Ebrehe birnäçe wagtdan soň daşyň salan ýarasyndan ölüp gitdi (38). Kábä tarap ýöremedik pil mahmyda welin, hiç zat bolmady. Alla tagala Ebrehäniň goşunlarynyň başyna Ebäbil guşlaryny musallat edip inderenden soňra, ýagys ýagdyryp, sil getirdi. Gelen sil Ebrehe goşunlarynyň ölülerini syryp-süpürip deňze dökdi (39). Beýik Rebbimiz Kurany Kerimde bu hadysany bize şeýle habar berýär:

بسم الله الرحمن الرحيم

ألم تر كيف فعل ربنا لا أصحاب الفيل • ألم يجعل كيدهم في تضليل •
 وأرسل عليهم طيرا أبابيل • ترميهم بحجارة من سجيل • فجعلهم كعص ما
 طول.

»Mähriban we rehimli Allanyň ady bilen:1. (Eý Muhammet), Perwerdigäriňiziň pil eýelerini nähili (heläk) edenini görmediňizmi?2. Ol olaryň (Kabeýtullany weýran etmek üçin ulanan barça) hile-usullaryny berbat etmedimi?3-4. Ol olaryň üstüne gaty daşlary okalýan top-top guşlary iberip;5. Olary (mör-möjek, garynjalar tarapyndan) çeýnäp taşlanan saman ýaly (eleme deşik edip taşlady)(40). Bu hadysa Pygamberimiziň Pygamberligine bir alamatdy. Çünki bu waka ol dünýä inmegine az wagt galanda bolup geçipdir we doglan ýeri, söýgüli Watany,

Kyblasy bolan Mekke hem Käbe aklyňy haýran edýän sebäp bilen Ebrehe ordasynyň ýykmagyndan goralypdyr. Hawa, Alla Tagalanyň rahmedi, elbetde, Pygamberimiziň ýüzüniň nurunyň hormatyna, bu beýik ybadathanany Ebrehe goşunynyň depelemegine ýol bermezdi, bermedi hem!..

1. Kastalani el-Mewahibul-Ledunniýýe t-1, sah.6
2. Şol ýerde. sah.7
3. El-Bakara, 129 ayat.
4. Ibni Hişam. Sire, t-1. sah-175, Taberi, Taryh t-2, sah-128
5. Ibni Sad. Tabakat. t-1 sah. 20 Muslim Sanih t-3 sah. 58.
6. Ibni Hişam, Sire t-1 sah.1-3 Ibni Sad. Tabakat. t-1, sah. 55-56. Belazuri, Ensabul-Eşraf t-1 sah.12 w şm; Taberi, Taryh t-2 sah. 172-180.
7. Mewlana Şibli, Asry Saadet t-1 sah.119 terjime Ö. R. Dogrul.
8. Ibni Hişam, Sire, t-1 sah-2. Ibni Sad Tabakat t-1 sah-56
9. Ibni Hişam, Sire, t-1 sah-2-4.
10. Ibni Sad Tabakat t-1 sah-66,70,74; Taberi Taryh t-2 sah. 184-185.
11. Şol ýerde sah. 75-80
12. Şol ýerde sah. 79-80.
13. Ibni Sad, Tabakat t-1 sah. 82-83.
14. Ibn Hişam, Sire t-1 sah. 150-151.
15. M. Dikmen, B. Ateş. Pygamberler taryhy, t-1. sah-229-232.
16. Ibni Hişam, Sire, t-1 sah-160. Ibni Sad Tabakat t-1 sah-88. Taberi taryh t-1 sah-128.
17. Ibni Hişam, Sire, t-1 sah 152-158. Ibni Sad Tabakat t-1 sah-84.
18. Ibni Hişam, Sire, t-1 sah-145-146, Ibni Sad Tabakat t-1 sah-85.
19. Ibni Hişam, Sire, t-1 sah-162. Taberi, Taryh t-2 sah-174.
20. Ibni Hişam, Sire, t-1 sah-162. Taberi, Taryh t-2 sah. 163 we 174.
21. Ibn Hişam, Sire, t-1 sah 164. Ibn Sad Tabakat t-1, sah-88.

Taberi, Taryh t-2, sah-174.

22. Ibni Sad Tabakat t-1 sah-89.

23. Ibn Hişam, Sire, t-1 sah-164. Ibn Sad Tabakat, t-1, sah-95-96.

24. Ibn Hişam, Sire, t-1, sah-167. Ibni Sad Tabakat, t-1, sah-94.

25. Ibni Sad Tabakat. t-1, sah-100.

26. Ibni Hişam ag. eser, t-1 sah-167. Ibn Sad ag. eser, t-1, sah-100.

27. Ibni Hişam, Sire, t-1, sah-45. Ibn Sad Tabakat t-1, sah-91. Taberi, Taryh t-2, sah-109.

28. Ibn Hişam, Sire, t-1 sah-47. Ibni Sad Tabakat t-1, sah-91, Taberi, Taryh t-2 sah-110.

29. Ibni Sad Tabakat t-1, sah-91.

30. Ibni Hişam, Sire, t-1, sah-50, Ibn Sad Tabakat t-1, sah-91. Taberi, Taryh t-2, sah-111.

31. Ibni Hişam, Sire t-1 sah-50.

32. Şol ýerde.

33. Ibni Hişam, Sire, t-1, sah-51. Ibni Sad Tabakat t-1, sah-92.

34. Ibni Hişam, Sire, t-1 sah 53. Ibni Sad Tabakat t-1, sah-92.

35. Ibni Hişam, Sire, t-1, sah-54.

36. Ibni Hişam, Sire, t-1, sah-54. Taberi, Taryh t-2, sah-113

37. Ibni Hişam, Sire, t-1, sah-54-55. Ibni Sad Tabakat t-1, sah-92.

38. Ibni Hişam, sire, t-1, sah-56.

39. Ibni Sad Tabakat, t-1, sah-92.

40. Pil süresi.

Pygamberimize wahyý gelmäňkä, pygamberligini görkezip, ýüze çykan haýran galdyryjy wakalara »Irhasat« diýilýär. Bu wakalar Pygamberimiziň pygamberligine alamatdyr. Alymlar Pil wakasyny hem Irhasat diýip kabul edýärler.

Salyh Suruç. »Älemleriň Serweri Pygamberimiziň ömri« atly kitabyndan. Terjime edenler: Hydyr Amangeldi, Nedim Polat, Baky Annadurdyýew. Edebi makalalar